

הלכה ב

מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע לפי כח הבן ובנין גופו, ופחות מבן שש אין מכניסים אותו, ומכה אותן המלמד להטיל עליהן אימה, ואינו מכה אותם מכת אויב מוסר (ככמה דפוסים: מכת) אכזרי, לפיכך לא יכה אותן בשוטים ולא במקלות אלא ברצועה קמנה, ויושב ומלמדן כל היום כולו ומקצת מן הלילה כדי לחנכן ללמוד ביום ובלילה, ולא יבטלו התינוקות כלל חוץ מערבי שבתות וערבי ימים טובים בסוף היום וכימים טובים, אבל בשבת אין קורין לכתחלה אבל שונין לראשון, ואין מבטלין התינוקות ואפילו לבנין בית המקדש.

לפי כח הבן ובנין גופו, ופחות מבן שש אין מכניסים אותו. הרמב"ם שינה לשונו, כולה, כמו שכתב הרמב"ם כאן בהלכה א' ד' כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחרימים את אנשי העיר היינו אם לא קימו את חובתם להושיב מלמד בעיר. דתחילת חובת העיר היא להושיב מלמד בעיר כדי שיוכל כל אב לקיים את חובתו להוליך בנו אצל המלמד שהושיבו אנשי העיר. ואחרי שהוליך האב את בנו אצל המלמד, אנשי העיר גומרים לקיים את חובתם ומכניסין את התינוקות להתלמד. אם לא הושיבו אנשי העיר מלמד תינוקות, מחרימים אותם עד שיושיבו. אם אנשי העיר הושיבו מלמד ולא הוליך האב את בנו אצל המלמד, כופין את האב לקיים חובתו להוליך את בנו. ולו יצויר שכל אבות התינוקות לא הוליכו את בניהם להתלמד, אין מחרימים את אנשי העיר, דדיוב דרם הוא מחמת ביטול חובת הושבת מלמד וכבר קימו אנשי העיר חובה זו. והא דלא קימו אנשי העיר את חובתם להכניס את התינוקות להתלמד, אין זה מחמת פשיעתם אלא מחמת פשיעת האבות שלא הוליכו את בניהם, ובכה"ג כופין את האבות ואין מחרימים את אנשי העיר.

ב) עוד נפק"מ לגבי תשלומי שכר המלמד. דשכר המלמד מוטל על האב בתורת חובה מיוחדת מכלל מצות זולמדתם, ולא יצא האב ידי חובת מצוה זו על ידי הולכת בנו אצל המלמד, אלא כמו שכתב הרמב"ם (פרק א הלכה ט): וחיוב ללמדו בשכר. משא"כ חיוב בני העיר מטעם 'מכניסין לשלם

פרק ב הלכה ב: מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע דלעיל בפרק א' (סוף הלכה ו) כתב: 'ומוליכו אצל מלמד התינוקות', וכאן כתב 'מכניסין את התינוקות להתלמד'. והביאור בזה דשתי הלכות ושני חיובים שונים נשנו כאן: א) חיוב האב, ב) חיוב בני העיר. לעיל קאי אמצות האב, דחיוב האב ללמד את בנו מקרא ד'ולמדתם אותם את בניכם' (כמיש הרמב"ם בריש פרק א), והאב מקיים חיובו בשני דרכים, דמשייתחיל הבן לדבר האב עצמו מלמדו פסוקים פסוקים, ואחר כך כשיחיה הבן בן שש או בן שבע 'ומוליכו אצל מלמד התינוקות'. משא"כ האב בדיוב בני העיר קא מיירי דחייבים להכניס את התינוקות להתלמד. ודברי הרמב"ם כאן הם המשך למה שכתב בריש פרק ב' דמושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר.

וכמה נפק"מ איכא בין חובת האב להוליך את בנו לבין חובת העיר להכניס את התינוקות.

א) חובת 'מוליכו' היא חובת היחיד המוטלת על האב כלפי בנו, משא"כ החוב ד'מכניסין' לאו חיובא דיחיד הוא, אלא היא חובת הקהל כולו, ואין חובה זו חלה על גברא מסוים ולא כלפי בן מסוים אלא חובה כללית הוי כלפי כל תינוקות העיר. ונפק"מ לענין כפייה. דהיכא דהאב אינו רוצה לקיים מצות 'ולמדתם' ולהוליך בנו אצל מלמד התינוקות כיפיין ליה בדרך שכופין על כל המצוות, עיין הגהות מיימוניות ריש הלכות תלמוד תורה. משא"כ בדיוב בני העיר ליכא לדין כפייה לגבי גברא מסוים מבני העיר, אלא לגבי העיר

דלעיל בפרק א' (סוף הלכה ו) כתב: "ומוליכו אצל מלמד התינוקות", וכאן כתב "מכניסין" את התינוקות להתלמד". והביאור בזה דשתי הלכות ושני חיובים שונים נשנו כאן: (א) חיוב האב; (ב) חיוב בני העיר. לעיל קאי אמצות האב, דחייב האב ללמד את בנו מקרא ד"ולמדתם אותם את בניכם" (כמ"ש הרמב"ם בריש פרק א), והאב מקיים חיובו בשני דרכים, דמשיתחיל הבן לדבר האב עצמו מלמדו פסוקים פסוקים, ואחר כך כשיהיה הבן בן שש או בן שבע "ומוליכו אצל מלמד התינוקות". משא"כ הכא בחיוב בני העיר קא מיירי דחייבים להכניס את התינוקות להתלמד. ודברי הרמב"ם כאן הם המשך למה שכתב בריש פרק ב' דמושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר.

וכמה נפק"מ איכא בין חובת האב להוליך את בנו לבין חובת העיר להכניס את התינוקות.

(א) חובת "ומוליכו" היא חובת היחיד המוטלת על האב כלפי בנו, משא"כ החיוב ד"מכניסין" לאו חיובא דיחיד הוא, אלא היא חובת הקהל כולו, ואין חובה זו חלה על גברא מסויים ולא כלפי בן מסויים אלא חובה כללית הוי כלפי כל תינוקות העיר. ונפק"מ לענין כפייה. דהיכא דהאב אינו רוצה לקיים מצות "ולמדתם" ולהוליך בנו אצל מלמד התינוקות כפיין ליה כדרך שכופין על כל המצוות, עיין הגהות מיימוניות ריש הלכות תלמוד תורה. משא"כ בחיוב בני העיר ליכא לדין כפייה לגבי גברא מסויים מבני העיר, אלא לגבי העיר

כולה, כמו שכתב הרמב"ם כאן בהלכה א' ד"כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחרימים את אנשי העיר" היינו אם לא קיימו את חובתם להושיב מלמד בעיר. דתחילת חובת העיר היא להושיב מלמד בעיר כדי שיוכל כל אב לקיים את חובתו להוליך בנו אצל המלמד שהושיבו אנשי העיר. ואחרי שהוליך האב את בנו אצל המלמד, אנשי העיר גומרים לקיים את חובתם ומכניסין את התינוקות להתלמד. אם לא הושיבו אנשי העיר מלמד תינוקות, מחרימים אותם עד שיושיבו. ואם אנשי העיר הושיבו מלמד ולא הוליך האב את בנו אצל המלמד, כופין את האב לקיים חובתו להוליך את בנו. ולו יצוייר שכל אבות התינוקות לא הוליכו את בניהם להתלמד, אין מחרימים את אנשי העיר, דחיוב חרם הוא מחמת ביטול חובת הושבת מלמד וכבר קיימו אנשי העיר חובה זו. והא דלא קיימו אנשי העיר את חובתם להכניס את התינוקות להתלמד, אין זה מחמת פשיעתם אלא מחמת פשיעת האבות שלא הוליכו את בניהם, ובכה"ג כופין את האבות ואין מחרימים את אנשי העיר.

(ב) עוד נפק"מ לגבי תשלומי שכר המלמד. דשכר המלמד מוטל על האב בתורת חובה מיוחדת מכלל מצות "ולמדתם", ולא יצא האב ידי חובת מצוה זו על ידי הולכת בנו אצל המלמד, אלא כמו שכתב הרמב"ם (פרק א הלכה ז): וחייב ללמדו בשכר. משא"כ חיוב בני העיר מטעם "מכניסין" לשלם

מבן שש אך אין הכוונה לאיסור מוחלט, ובבריא גמור רשאים להכניסו אם ירצו. אולם זה נראה דחוק בלשון הרמב"ם.

לפיכך נראה לחלק בין חיוב האב שבפרק א' לבין חיוב בני העיר שבפרק ב'. דחייב האב לשקול את בריאות בנו ולקבוע אם בריא גמור הוא ויכול לקיים את מצות "ולמדתם" על ידי הולכת בנו אצל מלמד התינוקות אפילו כשבנו בן חמש. והיינו דכתב הרמב"ם (לעיל פרק א) "הכל לפי בוריו". והא דהשמיט הרמב"ם דין זה הכא בפרק ב' בחובת הציבור בהכנסת התינוקות, היינו טעמא דלענין חובה זו נתקנה דפחות מבן שש אין מכניסין אותו כלל, ואין להקדים. ויסוד תקנה זו הוא חיוב הקהל בשמירת התינוקות, בין שמירת גופם ובין שמירת נפשם. וכן משמע מהא דכתב הרמב"ם להלן (הלכה ו) אין מוליכין את הקטן מעיר לעיר וכו' אלא אם כן היה בנין בריא על גבי הנהר וכו', ע"ש. ונראה דמקור חיוב זה הוא פרשת עגלה ערופה, דזקני העיר אומרים ידינו לא שפכה את הדם הזה, דאיכא חיוב מסויים על העיר ומנהיגיה במצות "ושמרתם מאוד את נפשותיכם". ומשום הכי כתב הרמב"ם: "מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע לפי כח הבן ובנין גופו, ופחות מבן שש אין מכניסים אותו", ומהא דהוסיף הרמב"ם "לפי כח הבן ובנין גופו" משמע דאפילו אם הגיע התינוק לבן שש אכתי צריך שיקול דעת לבדוק אם בן זה ראוי להכניסו אצל המלמד עם שאר התינוקות, והכל תלוי ב"כח הבן" ו"בנין

שכר מלמד היכא דאין לו לאב ממון לשלם הוי חיוב מחיובי צדקה. דכשם שיש קופת צדקה לפרנס ולזון עניי העיר, ה"ה דחייבים בני העיר לשלם תשלומי שכר מלמד מקופת הצדקה. ובני העיר משלמים עבור האב בכדי שיוכל האב לקיים חובת לימוד בנו. [עייין שו"ע הגרש"ז (פרק א הלכה ג) שלומד דיני תשלומי שכר מלמדי תינוקות המוטלים על בני העיר מהלכות צדקה, ע"ש. ועייין לעיל (עמוד 8) שכתבנו באופן אחר.]

ג) עוד נפק"מ בין "מוליכו" ל"מכניסין" נראה לגבי גיל התינוק הראוי להכניסו אצל המלמד. דלגבי האב, כתב הרמב"ם לעיל (פרק א הלכה ו): מאימתי אביו חייב ללמדו תורה משיתחיל לדבר וכו' עד שיהיה בן שש או בן שבע הכל לפי בריו, ומוליכו אצל מלמד התינוקות, עכ"ל. וכתב בספר קובץ (ד"ה לפי בריו): עיין בהגהות מיימוניות פרק ב' אות ב דהא דתנן באבות (פרק ה משנה כא) בן חמש למקרא היינו בבריא גמור, עכ"ל. כוונתו לומר דהוסיף הרמב"ם תיבות "הכל לפי בריו" לרבות בנו שהוא בריא גמור דמוליכו אצל מלמד התינוקות והוא בן חמש, וכה"ג מיירי מתניתין דאבות. אולם לכאורה זה נסתר ממה שכתב הרמב"ם הכא ופחות מבן שש אין מכניסים אותו, הרי להדיא דאין מכניסין את התינוק פחות מבן שש, וסתם ולא חילק בין בריא לבריא גמור. ושמא יש לפרש לשון הרמב"ם "אין מכניסין אותו" היינו דליכא חיוב להכניס אותו פחות